

Itä-Karjalan kouluhistoriaa

Tarkoituksemme on julkaista yhteenvedot suomenkielisten koulujen toiminnasta Itä-Karjalassa vuosina 1906—1921. Suomenkielisiä kouluja toimi noina vuosina Vienassa, Repolassa ja Porajärvellä. Myös Keski- ja Etelä-Aunuksessa koulutoiminnasta keskusteltiin. Kouluasiat otti hoitoonsa Viipurissa toiminut Karjalan Kansainliiton Itä-Karjalan komia, joka perusti Aunuksen asioita ajamaan Aunuksen väliaikaisen hoitokunnan ”opetusministerinä” Juho Kujola. Hoitokunnan taholta puolestaan perustettiin Aunuksen väliaikainen hallitus, mikä todistaa viipurilaisilla olleen paljon sananvaltaa aunukselaisten asioissa.

Opettajien koulutus Aunuksessa aloitettiin, mutta kouluja ei perustettu. Tämä selviää opettajien kirjeestä Repolan kansakoulujen tarkastajalle, Vilho Petrolle. Opettajat kirjoittavat: ”Nygöi meidä venäläisen seminaarin käyneitä karjalaisia opettajia on kurssitettu Säämäjärvellä, Kitilässä ja Jamilahdella, joten otakkua työ meijät Reboilah opettajiksi.” Ennen kuin julkaisemme yksityiskohtaiset tiedot kouluista, opettajista ja koulujen johtokunnista, haluamme esitellä ne järjestöt, jotka kantoivat taloudellisen vastuun koulujen toiminnasta.

Vuosi 1906

Koulutoiminnan aloittaja oli Vienan Karjalaisten Liitto. Se perusti useita kouluja, lukutupia ja kustansi nuoria opettajiksi haluavia Sortavalan kiertokouluseminaariin. VKL julkaisi myös omaa aikakauslehteä Karjalaisten Pakinoita, joita runsaasti Vienaan tilattiin ja levitettiin.

Tällainen toiminta ei tsaarinvallaa miellyttänyt. Kansa sai puhua, mutta ei lukea eikä kirjoittaa puhuttua kieltä. Muutaman toimintavuoden jälkeen vastus koveni ja toiminta piti lopettaa. Uranuurtajan työ tukahdutettiin.

Vuosi 1917

Tsaarivallan toiminnan ja maailmansodan johdosta VKL:n toiminta jouduttiin ”paketoimaan”, mutta sitä ei lopetettu, sillä tilikirjoissa on vielä jäsenmaksutuloja v. 1916 peräti kaksi markkaa.

Vuoden 1917 alussa saatiin merkkejä tsaarivallan kukistumisesta. Suomen itäkarjalaiset kutsuttiin kokoon ja perustettiin Karjalan Sivistysseura, siis ei uutta seuraa, vaan nimi vain vaihdettiin. Mukaan tulivat suomenkielisellä rintamalla liikehtineet pohjoisaunukselaiset ja laatokankarjalaiset.

Ripeitä olivat KSS:n johtohenkilöt, sillä ensimmäiset koulut niin Vienassa kuin Repolassakin alkoivat syksyllä 1917 jo ennen lokakuun vallankumousta ja Suomen itsenäistymistä. Myös neuvottelut opettajaseminaarin perustamisesta Uhtualle aloitettiin. Asiaa pidettiin niin varmana, että opettaja Vaseli Keynäs lähetettiin Uhtualle pitämään valmennuskurssia seminaariin aikoville. Myös kirjelomakkeet painettiin nimelle: Uhtuan alkukouluopettajaseminaari. Tällaiset kirjelomakkeet olivat käytössä Repolassa, missä seminaari alkoi. Uhtuan tilalle vain kirjattiin Repola.

Vuosi 1918

Karjalan Sivistysseura jatkoi koulutoimintaa koko kevään ja hankki opettajien palkkaukseen tarvittavat varat. Toimin-

ta muuttui, kun Repola kesällä liittyi Suomen suojelukseseen. Perustettiin Itä-Karjalan toimituskunta, jonka alkujuuret juontavat Sortavalasta. Valtiovalta tuli rahoittajaksi mukaan ja määräsi aina edustajansa toimituskunnan puheenjohtajaksi.

Karjalan Sivistysseuran kokemusta käytettiin hyväksi, sillä toimituskuntaan valittiin seuran piiristä: Iivo Härkönen, Paavo Ahava, Viljo Puustinen ja Pekka Pankkonen. Iivo Härkönen sai ”opetusministerin” tehtävät.

Yhteistyö repolalaisten kanssa lähti käyntiin. Kuntalaiset itse perustivat täydellisen kouluorganisaation kuntaan ja myös valitsivat puheenjohtajat eri kouluihin. Myös Uhtualle suunniteltu opettajaseminaari siirtyi Repolaan ja sillekin kuntalaiset valitsivat oman johtokuntansa. Oppilaita riitti niin kouluihin kuin seminaariinkin. Syksyllä 1919 olivat ensimmäiset opettajat valmiit ryhtymään työhönsä.

Vuosi 1919

Porajärvi seurasi Repolan esimerkkiä ja liittyi Suomen suojelukseseen. Uusia kouluja tarvittiin ja Itä-Karjalan toimituskunta ei vitkastellut, sillä syksyllä 1919 oli jo yli kaksikymmentä koulua toiminnassa. Porajärvelläkin kuntalaiset valitsivat koulujohtokunnan ja puheenjohtajat eri kouluihin. Ripeästä toiminnasta huolimatta Iivo Härkönen sai kuulla kunniansa, kun muka oli passiivinen toimimaan Karjalan hyväksi. Jyrkin arvostelija oli suuntaryhmä ja sen lehdistö.

Vuosi 1920

Koulut niin Repolassa kuin Porajärvellä toimivat kevätlukukauden hyvin ja aloittivat syksyn entiseen tapaan. Kunnes tuli ministeri Holstilta kirje, että koulutyöt lopetetaan joulukuussa ja kaikkien poistuttava 45 päivän sisällä alueelta. Syntyi sekava tilanne.

Koulukirjat käskettiin jakaa oppilaille, mutta muu omaisuus ajetaan Repolasta Lieksaan ja Porajärveltä Suojärven Kaitajärvelle Vasili Harikosken hoitoon.

Vuosi 1921

Valtiovalta luopui Itä-Karjalan kouluista ja lopetti opettajien palkkojen maksun. Tilalle tuli uusi yrittäjä. Se oli Karjalan Liitto n:o 1, ei nykyinen. Tämä liitto oli perustettu syksyllä 1920 ja siihen kuuluivat aktiiviset heimotyön harrastajat viipurilaisesta Itä-Karjalan komiteasta ja suuntaryhmästä.

Karjalan Liitto kääntyi niin viranomaisten kuin myös Repolan ja Porajärven toimikuntien puoleen sanomalla, ettei kouluja saa lopettaa. He ottavat taloudellisen vastuun ja maksavat opettajien palkat elokuuhun 1921 saakka. Kirjeen olivat allekirjoittaneet Nestori Setälä ja Toivo Kaukoranta. Lisäksi he ilmoittivat, ettei Tarton rauhansopimus ole suomenkielisten koulujen pitämisen esteenä. Rauhansopimuksen pykälät 10 ja 11 eivät kiellä kansankielistä opetus- ja valistustoimintaa, vaan jopa sitä edellyttävät.

Karjalan Liitolla oli vankka usko yhteistyöhön Repolan ja Porajärven kanssa, sillä vuoden 1921 puolella, helmikuussa, se osti Suomen valtiolta puhelinlinjan Suojärvi-Porajärvi ja

luovutti sen Porajärven toimikunnan hoitoon. Eikä tässä kaikki. Porajärvellä oli elintarvikepula. Kunta möi metsää Gutzeitille, mutta ei saanut ennakkoa. Karjalan Liitto tuli apuun. He vippasivat 60 000:— markkaa ja sanoivat, että maksakaa takaisin, kun saatte suoritukset Gutzeitilta.

Arvovaltaiseen Karjalan Liiton valtuuskuntaan 1920—21 kuuluivat allaolevat henkilöt:

Setälä, E.N. professori, Svinhufvud, P.E. senattori, Po-

lon, Edv. Helsinki, Sellgren, E.V. Viipuri, Alkio, Santeri, Laihia, Juutilainen, A. Hannila, Leinonen, Artturi, Ylihärnä, Heikkinen, J.A. Hyrynsalmi, Linna, K.E. Messukylä, Auer, Ilmari, Iitti, Ivalo, Santeri, Helsinki, Sopanen, E.V. Varkaus, Donner, Kai, Hyvinkää, Åkensson, Otto, Helsinki, Hynninen, P.J. Helsinki, Sario, Samuli, Turku, Hornborg, Erik, Helisnki, Sederholm, J.J. Helsinki, Åkerman, Harald, Helsinki, Sario, Valde, Viipuri. Toimistonhoitajana: Kaukoraanta, Toivo.

Vienan Karjalaisten Liiton koulujen keskusjohtokunnan kokouksesta Uhtualla v. 1906. Vas. Iivo Kaukoniemi, Vasili Vaara, Vasili Räihä, Santeri Vepsäläinen, Arhippa Murjoma ja Paavo Ahava.

Vienan-Karjalan suomenkieliset alkukoulut

Laukkukauppiaat perustivat 1906 Vienan Karjalaisten Liiton. Tämä liitto ei viivytellyt, sillä jo samana vuonna perustettiin ensimmäinen suomenkielinen koulu. Yhteenvetona vuosien 1906—1918 kouluista voimme kertoa seuraavaa:

Vuosi 1906

Kiertokoulu alkoi toimintansa Vuokkiniemen Ponkalahden kylässä. Opettajana toimi Arhippa Gauriloff ja oppilaita koulussa oli 30. Asukkaita oli Ponkalahden kylässä 1905:n tilaston mukaan 92.

Vuosi 1907

Tällöin alkoivat toimia seuraavat kiertokoulut:

Kiertokoulu Uhtuan Alajärvellä, asukkaita 254. Sieltä koulu muutti Luusalmen kylään, asukkaita 166. Opettajana toimi Vasili Vaara ja oppilaita oli yhteensä 52. Veistokoulu aloitet-

tiin Uhtuan Ryhän kylässä. Opettajana toimi Santeri Vepsäläinen. Oppilaita veistokoulussa oli 16.

Kiertokoulu toimi Pistojärvellä. Se kiersi seuraavissa kylissä: Malviainen, Salmi ja Ohola. Opettajana toimi Pekka Feodoroff. Oppilaita oli 40. Kyseessä olivat pienet kylät. Malvaisissa 52 asukasta, Salmisissa 63 ja Ohola/Ohtolassa 129.

Kiertokoulutoiminta aloitettiin myös Vuokkiniemen Kivi-järvellä. Sinne saatiin opettajiksi VKL:n stipendiaatit, Sortavalan kiertokouluseminaarin käyneet Iisakki Pirhonen ja Daria Ahava. Koulu toimi kuukauden ajan. Vaikeudet nousivat ylitsepääsemättömiksi suomenkieliselle toiminnalle.

Kuinka pitkään mikin koulu jatkoi toimintaansa, siitä ei ole tarkkoja tietoja. Luultavasti vuosi 1908 oli ratkaiseva. Silloin joutui Uhtualta lähtemään venäläistä koulua johtanut, ensimmäinen vialainen, joka oli käynyt Sortavalan 5-vuotiaan seminaarin, opettaja Petri Lesonen. Petri ei osannut venäjää ennen Uhtualle menoa 1901. Hän vietti kesät kieltä oppimassa Pietarin suunnalla. Petri oli naimisissa impilahtelaisen Juulia Niikon kanssa. Kun he järjestivät 1906 suomenkielisen jumalanpalveluksen Uhtualle, niin sekin lienee luettu virheeksi ja vaikutti painostamiseen, josta seurasi muutto

Petri Lesonen

Suomeen. Mainittakoon vielä se, että Juulia Niikko oli varatuomari Simo Härkösen äidin sisko.

Vuodet 1917—1918

Kun 1918 alussa tsaarinvalta joutui Venäjällä vaikeuksiin, niin Vienan Karjalaisten Liiton jatkaja Karjalan Sivistysseura ei viivytellyt. Seura alkoi suomenkielisten koulujen toiminnan uudelleen. Seuraavat koulut olivat toiminnassa jo syksyllä 1917:

Uhtualla alkoi kiertokoulu, opettajana Iisakki Pirhonen ja seuraavissa paikoissa kierrettiin: Lamminpäässä, oppilaita oli 40, Ryhjässä, oppilaita 57, Hämeessä, oppilaita 27, Jyvälahdessä, oppilaita 33.

Hämeen kyläläiset ovat olleet ahkeria koulun kävijöitä, sillä Iivo Härkösen kirjan — Itäinen Vartio — mukaan kylässä oli 1905 vain 95 asujaa. Sensijaan Jyvälahti oli tuolloin suuri kylä, asujia 486. Ryhjässä oli asujia 228.

Nasto Lesonen

Vuokkiniemessä alkoi myös kiertokoulu, jossa opettajana oli Nasto Lesonen. Avajaiset olivat jo niin aikaisin, että juhlat voitiin pitää heinäkuun 6. päivänä 1917. Juhlissa piti karjalankielisen avajaispuheen pastori Prileshajeff. Koulu kiersi seuraavissa paikoissa: Kirkonkylä, oppilaita, asukkaita 1905 495. Kaskola, oppilaita 22, asukkaita ?. Tollonjoki, oppilaita 28, asukkaita 150. Ponkalahti, oppilaita 38, asukkaita 92.

Pistojärvelle myös määrättiin koulu, mutta lieneekö syynä

ollut opettajien saanti, kun mainitaan, että Pistojärvelle suunniteltu koulu alkoi toimintansa Vuokkiniemen Kivijärvellä. Opettaja siellä oli oman kylän tytär, Jelena Marttinen. Oppilaita oli Kivijärvellä 32 ja asukkaita 1905 142.

Olona Marttinen (kaikki kolme samaa sisarusarjaa).

Koulutoiminnan pani 1917 alkuun Karjalan Sivistysseura. Vuonna 1918 perustettiin Suomen valtion tukema Itä-Karjalan toimituskunta, jonka alaisuuteen useimmat koulut siirtyivät.

Tietoja Vienan koulujen kuulumisesta mainitun järjestön alaisuuteen ei ole olemassa. Löytyy vain ”opetusministeri” Iivo Härkösen merkintä, jonka mukaan Vienan väliaikainen hallitus olisi ottanut Vienan suomenkieliset koulut hoitoonsa. Tuskinpa ne kauan jatkoivat toimintaansa, sillä suomalaiset vapaaehtoiset vetäytyivät Vienasta syksyllä 1918. Lokakuussa oli sinne määrätyn nimismiehenkin palattava Suomeen.

Vuonna 1917 aloitti KSS suomenkieliset koulut Repolassa ja 1918 Porajärvellä, mutta niistä kerromme lähemmin eri kirjoituksissamme.

K.P.

□ **IISAKKI PIRHONEN OLI** ensimmäisiä opettajaehdokkaita, joiden kulut Vienan Karjalaisten Liitto maksoi, kun lähetti stipendiaattina Sortavalan kiertokouluseminaariin. Täältä valmistuttuaan Iisakki aloitti v. 1907 koulunsa Vuokkiniemen Kivijärvellä, mutta ei voinut sitä pitää kuin kuuksauden, kun oli jo lopetettava.

Vuonna 1917 jälleen tarvittiin opettajia Vianaan ja Iisakki lähti sinne muuttaen Impilahden Uomaan kylästä. Muuttokustannukset olivat 400 ruplaa.

Palkkakin sovittiin, mutta kun voimakas inflaatio sitä narketti, Iisakki pyysi palkankorotusta. Perusteluksi hän laati oman indeksin, joka kuului:

”Kun minä tulin tänne opettajaksi, niin sain ostaa 4 1/2 puutaa jauhoa 24 ruplalla — yksi puuta on 16,3 kg. Nyt joudun samasta säkistä maksamaan 100 ruplaa, joten laskekaa ja maksakaa uusi palkka tämän mukaisesti!”

PETROSKOISSA ILMESTYVÄ Punalippu-lehti kiinnostaa eniten suomalaisia, sillä mielipidetutkimuksessa lehden sisällöstä tuli eniten vastauksia Suomesta, sitten seurasivat Eesti, muut alueet ja Ruotsi. Oman alueen karjalainen väki ei juuri lehden kyselystä kiinnostunut. Miksi? Onko kielitaito jo unehtunut?